CİLT/VOLUME: IV • SAYI/ISSUE: 1 • HAZİRAN / JUNE 2017
ONLINE ISSN: 2529-0045 • PRINT ISSN: 2148-6743

MARMARA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

MARMARA UNIVERSITY JOURNAL OF TURKOLOGY

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi (MUTAD)• Marmara University Journal of Turkology (MUJOT)
6 Aylık Hakemli Akademik Dergi • Biannual Peer-Reviewed Academic Journal
Yıl • Year: Haziran • June 2017, Cilt • Volume IV, Sayı • Issue: 1
Online ISSN: 2529-0045 • **Print ISNN:** 2148-6743
Kuruluş Yılı • Foundation year: 2014

Marmara Üniversitesi Rektörlüğü Adına İmtiyaz Sahibi • Owner
Prof. Dr. Mehmet Emin ARAT (Rektör • Rector)

Derginin Sahibi • Owner of the Journal
Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Adına / On behalf of Institute of Turkic Studies of Marmara University
Prof. Dr. Okan YEŞİLOT (Enstitü Müdürü • Director of Institute)

Editör • Editor
Doç. Dr. Özlem DENİZ YILMAZ (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye)

Yayın Kurulu • Editorial Board
Prof. Dr. Erhan AFYONCU (Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Sebahat DENİZ (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Muzaffer DOĞAN (Anadolu Üniversitesi, Eskişehir / Türkiye), Prof. Dr. Harun DUMAN (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Vahdettin ENGİN (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Nurten GÜNAL (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Muhammed GÜR (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Doç. Dr. Yüksel ÇELİK (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Doç. Dr. Davut HUT (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Doç. Dr. Özlem DENİZ YILMAZ (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Yrd. Doç. Dr. Mehdi GENCELİ (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Hamza KANDUR (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Doç. Dr. İlyas KEMALOĞLU (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Gülay ÖĞÜN BEZER (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Osman G. ÖZGÜDENLİ (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Yrd. Doç. Dr. Göksel ÖZTÜRK (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Nesrin SARIAHMETOĞLU (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Erdal ŞAHİN (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Dr. Liaisan ŞAHİN (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Cengiz TOMAR (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİ (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Doç. Dr. Murat ULUSKAN (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Ömer ZÜLFE (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye)

Danışma Kurulu • Advisory Board
Prof. Dr. Hatice AYNUR (İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Orhan BİLGİN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Doç. Dr. Danuta CHMIELOWSKA (Varşova Üniversitesi, Varşova / Polonya), Prof. Dr. Evá Judit CSÁKI (Pazmany Peter Catholic Üniversitesi, Budapeşte / Macaristan), Prof. Dr. İnci ENGİNÜN (Emekli Öğretim Üyesi), Prof. Dr. İsmail E. ERÜNSAL (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Semavi EYİCE (Emekli Öğretim Üyesi), Dr. Mehmet GENÇ (İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Prof. Dr. Peter B. GOLDEN (Rutgers Üniversitesi, New Jersey / ABD), Prof. Dr. Sancar GULAMOV (Özbekistan Bilimler Akademisi, Taşkent / Özbekistan), Prof. Dr. Viktor G. GUZEV (Sankt-Petersburg Devlet Üniversitesi, Petersburg / Rusya Federasyonu), Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ (Emekli Öğretim Üyesi), Dr. Fahri HACILAR (Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı), Prof. Dr. Tooru HAYASHI (Tokyo Üniversitesi, Tokyo / Japonya), Prof. Dr. Darhan KIDIRALİ (Uluslararası Türk Akademisi, Astana / Kazakistan), Prof. Dr. Mücteba İLGÜREL (Emekli Öğretim Üyesi), Prof. Dr. A. Emel KEFELİ (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul / Türkiye) Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAYEV (Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek / Kırgızistan), Prof. Dr. Klaus RÖHRBORN (Emekli Öğretim Üyesi), Prof. Dr. István VÁSÁRY (Macar Bilimler Akademisi, Budapeşte / Macaristan), Prof. Dr. Dimitriy VASİLYEV (Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü, Moskova / Rusya Federasyonu), Prof. Dr. Elfiye YUSUPOVA (Kazan-İdil Boyu Federal Üniversitesi, Kazan, Tataristan Cumhuriyeti / Rusya Federasyonu), Prof. Dr. Mirfatih ZEKİYEV (Tataristan Bilimler Akademisi, Kazan, Tataristan Cumhuriyeti / Rusya Federasyonu)

Makale Düzenleme • Editing Articles
Arş. Gör. Dursaliye ÇAĞLAR (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye), Arş. Gör. Mustafa DERE (Marmara Üniversitesi, İstanbul / Türkiye)

İletişim Bilgileri • Contact Details

Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü • Institute of Turkic Studies of Marmara University
Adres • Adress: Göztepe Yerleşkesi, 34722, Kadıköy, İstanbul / Türkiye
Tel • Phone: +90 216 345 60 69
Faks • Fax: +90 216 336 95 91
E-Posta • E-Mail: mutad@marmara.edu.tr
Web: http://turkiyat.marmara.edu.tr/
http://dergipark.gov.tr/matad

Marmara Üniversitesi Yayınevi • Marmara University Press
Adres • Adress: Göztepe Yerleşkesi, 34722, Kadıköy, İstanbul / Türkiye
Tel • Phone: +90 216 348 43 79
Faks • Fax: +90 216 348 43 79
E-Posta • E-Mail: yayinevi@marmara.edu.tr

Baskı • Printing Press: Şenyıldız Matbaacılık
Adres • Adress: Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102 Topkapı / İstanbul
Tel • Phone / Faks • Fax: +90 212 483 47 91
Sertifika No • Certificate No: 11964

MARMARA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün hakemli akademik yayınıdır. Altı ayda bir yayınlanır. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, ULRICH Global Serials Directory ve EBSCO uluslararası alan endeksi tarafından taranmaktadır. Dergide yayınlanan makalelerdeki görüşler yazarlarına aittir. Yayın Kurulu tarafından benimsendiği anlamına gelmez. Yayın Kurulu, yazının özüne dokunmaksızın gerekli yazım ve ifade değişikliklerini yapma hakkını saklı tutar. Dergiden yapılan alıntılarda kaynak göstermek mecburidir.

MARMARA UNIVERSITY JOURNAL OF TURKOLOGY is a peer-reviewed academic journal of Institute of Turkic Studies of Marmara University. The journal is a biannual publication. Marmara University Journal of Turkology is indexed by ULRICH Global Serials Directory and EBSCO International Index. All the views and opinions expressed in the articles are those of the authors and they do not necessarily reflect the views or opinions of the editor, the editorial board, or the publisher. The editorial board reserves the right to make necessary changes in spelling and phrase without changing content. The published contents in the articles cannot be used without being cited.

İçindekiler / Contents

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

Türk Dünyası ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme
A Geopolitical Evaluation of The Turkic World and the Turkic Republics in the Central Asia
Hamza AKENGİN.....1-11

Sivas İlbeyli Köy Odaları
Village Chambers of İlbeyli, Sivas
Mustafa BULUT 13-31

Roger de Hoveden ve Kardinal Boso'nun Myriokephalon Savaşı'na Dair Bahisleri
Discussions of Roger de Hoveden and Cardinal Boso About The Battle of Myriokephalon
Adnan ESKİKURT..... 33-55

Türk Basınında Dağlık Karabağ Sorunu: *Milliyet, Hürriyet, Sabah* Gazeteleri Örneği
The Nagorno-Karabakh Issue in the Turkish Press: The Examples of the Dailies *Milliyet, Hürriyet, Sabah*
Elşad EYVAZLI..... 57-74

Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın Mısır Seferi
The Expedition of Grand Amiral Djezairli Ghazi Hasan Pasha to Egypt
Ali KARAHAN 75-85

Orta Asya Cumhuriyetleri'nde Üzüm Yetiştiriciliği
Grape Growing in Middle Asian Republics
Hülya KAYALI, Merve KALAYCI..... 87-105

ABD'de Yaşayan Ahıska Türkleri
Meskhetian Turks in USA
Halil KURT, Mehmet Ali AÇIKGÖZ 107-127

Bir İngiliz Diplomatın Gözünden 70 Yıl Önce Türkiye'nin Taşrası
The Turkish Province from an English Diplomat's Viewpoint 70 Years Ago
Ali SATAN, Meral BALCI..... 129-141

MUTAD, 2017; IV (1): 129-141 (ISSN 2148-6743); DOI: 10.16985/MTAD.2017130409

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

BİR İNGİLİZ DİPLOMATIN GÖZÜNDEN 70 YIL ÖNCE TÜRKİYE'NİN TAŞRASI

THE TURKISH PROVINCE FROM AN ENGLISH DIPLOMAT'S VIEWPOINT 70 YEARS AGO

Ali SATAN*
Meral BALCI**

Öz

1947'de bir İngiliz diplomat Anadolu'yu gezmiş ve gözlemlerini Londra'ya rapor olarak bildirmiştir. Bu gizli raporda askerî, siyasî, etnografik ve tarihî bilgiler bulunmaktadır. İngiliz diplomat ziyaret ettiği bölgelerde İngiltere ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin nasıl algılandığını öğrenmek istemiştir. Bu raporda ayrıca, yeni kurulmuş olan muhalefet partisi (Demokrat Parti)'nin Anadolu'daki çalışmaları ile Anadolu'da elit-köylü ilişkisine dikkat çekilmektedir. Diğer bir gözlem ise asker ile sivil halk arasındaki ilişkiye dairdir.

Bu çalışmanın amacı, yeni başlayan soğuk savaş bağlamında, 1947 şartlarında İngiltere'nin Türkiye'de dikkat ettiği konuları tespit etmektir.

Araştırmanın kaynakları, orijinal İngiliz Dışişleri Bakanlığı belgesi ve döneme ait literatürdür.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, bölge, kırsal, İngiliz diplomat, Orta ve Doğu Anadolu

Abstract

In 1947, a British diplomat conducted a visit to Anatolia reported what he saw to London. In this secret report, it was provided military, political, ethnographic and historical information. British diplomats were trying to understand how Britain and the Soviet Union were looked at in the regions they visited. In the secret report, there were also striking observations regarding the activities of the newly formed opposition party (Democratic Party) in Anatolia, the distance between the Turkish elites and the Anatolian villagers, and the military-civilian relationship in Anatolia.

Aim of this study is to determine the points that Britain pays attention to in Turkey in the conditions of cold war era in 1947.

The instruments of the study are the report sent to London and books written on this subject.

Keywords: World War II, province, rural, English diplomat, Middle and East of Turkey

* *Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul / Türkiye, ali.satan@marmara.edu.tr*
** *Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul / Türkiye, mbalci@marmara.edu.tr*

Makale Gönderim Tarihi: 06.03.2017
Yayına Kabul Tarihi: 31.07.2017

Giriş

II. Dünya Savaşından hemen sonra Türkiye, iki kutuplu hale gelen uluslararası sistemde Batı blokunu tercih etmiştir. Tek partili siyasi sistemini çok partili hale geçirip demokrasi ile tanışmaya başladığı günlerde ABD ve İngiltere ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sekizinci döneminin ikinci toplantı yılının açılışında yapmış olduğu konuşmasında; Türkiye'nin en önemli müttefikinin İngiltere olduğunu söylemesi, İngiliz halkını asil millet olarak nitelemesi ve ABD'den ise büyük demokrasi olarak bahsetmesi Türkiye'nin uluslararası ittifak yönünü gösteren resmi beyanlardı. [1]

Türkiye'nin bu kararlı duruşu 1947 yılı itibariyle Türkiye'nin üç önemli uluslararası örgüte üye olmasıyla somut bir görünüm kazanmıştır. 25.02.1947 tarih ve 5016 sayılı kanunla Milletlerarası Para Fonu (IMF) ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası (DB)'na katılmak için hükümete yetki verilmiş ve yine aynı yıl içinde 23 ülkenin katılımı ile uluslararası mal ticaretini düzenleyen bir anlaşma olan Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT)'na katılmıştır. Dünya Bankası (WB), Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'ne de üye olan Türkiye, Truman doktrini ve Marshall yardımlarının etkisiyle ekonomik ve siyasi olarak Batı ile bütünleşme sürecine girmiştir. [2]

Türkiye uluslararası ilişkilerde Batı ile olan ilişkilerini kurumsal olarak geliştirip güçlendirirken iç siyasette de demokrasiye geçmeye çalışmaktaydı. Bu iç ve dış gelişmeler yaşanırken İngiltere'nin Ankara'daki diplomatlarından birisinin Türk halkının siyasi düşüncelerini öğrenmek maksadıyla Orta ve Doğu Anadolu'ya bir gezi yaptığı görülmüştür. 4-18 Eylül 1947 tarihlerinde gerçekleştirilen gezi neticesinde yazılan bir gizli rapor İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivindeki araştırmalarımız sırasında bulunmuştur. [3]

Geziyi gerçekleştiren heyetin kaç kişi olduğu kesin olarak anlaşılmamaktadır, ancak belgede kullanılan dil, bu seyahatin tek kişi tarafından yapıldığı izlenimini vermektedir. İsmi belirtilmeyen İngiliz diplomat gezi güzergahını şöyle açıklamaktadır: Anadolu'da, kuzeyde Samsun-Giresun hattı, güneyde Malatya-Erzincan tren hattı, batıda Sivas-Erzurum tren yolu ve doğuda Erzincan-Şebinkarahisar-Giresun hattı boyunca uzanan Türkiye'nin büyük bir bölgesidir. Diplomat, bu yerleri gezme nedeni olarak son 100 yıl boyunca bu yerlerin çok az ziyaret edilmiş olması olarak açıklıyor.

Gezi notları ilginç bilgiler sunduğu gibi gezilen her bölge sonunda stratejik ve askeri bilgiler de verilmiştir. II. Dünya Savaşının bitmiş olmasına rağmen ve İngiltere'nin Türkiye'ye bir askeri saldırı planlamayacağı varsayımıyla Türkiye'ye muhtemel Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

1 Barış Övgün, "1947: Uluslararası İç Politika", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940-1949*, ed. Birgül Ayman Güler, Ankara 2008, s. 867. Dönemin değerlendirmesi için bk. Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul 1992. Türkiye'nin demokrasiye geçiş sürecini bir gazeteci gözüyle okumak için bk. Cüneyt Arcayürek, *Açıklıyor 1 Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*, Ankara 1983.

2 Barış Övgün, "1947: Uluslararası İç Politika", s. 853.

3 The Public Record Office (PRO) Foreign Office (FO) 371/72540/X3223. "Notes on a journey to Erzincan, Divrigi and valley of Kelkit with Tokat and Amasya, 4th-18th September 1947".

saldırısı karşısında dikkate alınabilecek tespitler yapılmış olduğu söylenebilir. Üzerinden 70 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ askeri bir anlam taşıyabileceğinden dolayı coğrafi koordinatlarını sansürleyerek askerî değerlendirmelerinden örnekler vermek istiyoruz:

> … Araçların konuşlanması için bir yer ve bunun üzerinin örtüsü eksiktir. Hava kaynaklı birliklerin hareketleri için uygun alanın olmayışı, düşman kuvvetlerinin hareketlerine engel teşkil etmektedir …
>
> … bölgesi, hava araçlarının yere inebilmesi için mükemmel imkanlar sunar.
>
> … yolu boyunca silahlı araçları konuşlandırmak için bir alan yoktur. Ağaçların olmayışı, silahları saklamak için bir korunaktan mahrum bırakıyordu. Fırat vadilerinde olduğu gibi bu arazi esas olarak, üzerinde herhangi bir etkiyle sadece yer birliklerinin operasyon yapabilecekleri mahaldir. Tabiat, silahlı araçların hareketi ve saklanması için imkân vermezken, derin vadiler ve hatta mağaralar piyade ve atlılar için hava saldırılarına karşı sığınak imkânı yaratmaktadır. [4]

1. Türk Taşrasının Albenisi

İngiliz diplomatın seyahatinde ilk önemli merkezin Erzincan şehri olduğu görülmektedir. Raporda Erzincan şehri tarihi süreç içinde değerlendirilerek şu bilgiler verilmiştir:

> Türk taşra kasabalarının kendine özgü bir albenisi var. Anadolu'daki en eski yerleşim yerlerinden biri olmasına rağmen Erzincan'ın birkaç yıl içerisinde gelişmiş bir hali var. Savaşmaksızın iki kez el değiştirmesinden dolayı 1914-18 savaşında çok fazla zarar görmemiş olan bu eski kasaba, 1939 depreminde hemen hemen tamamen yok olmuştur. Bu felakette 12 bin kişi hayatını kaybetti. Birçoğu göç etti, 1939 öncesi 30 bin olan nüfus 13 bine düştü. Eski kasaba Fırat yönündeki yeni kasabanın güneyinde uzanır. Bu bölge tıpkı haftalarca top ateşi ile dövülmüş ve 1918 yılının savaş alanı gibi görünüyor. Hamam ve cami gibi güçlü inşa edilmiş vakıfların haricinde binalardan çok az ayakta kalan var. Şu anda oradaki ahalinin çoğunun hâlâ en önemli sohbet konusunu felakette ailelerinin tümünü veya bir kısmını kaybetmeleri oluşturmaktadır. [5]

Raporda Türklerin yeni bir Erzincan inşa etmekte kararlı oldukları, şehrin kuzeyindeki tren istasyonu gibi bazı devlet binalarının depremde yıkılmadığı, zarar görenlerin ise tamir veya yeniden inşa edildiği belirtilmiştir. Deprem mahallini hemen ziyaret eden İsmet İnönü'nün bronz heykelinin, mavi basılmış bir sahne üzerine konulduğu ve hala şehre yukarıdan bakmakta olduğuna işaret edilmektedir. Erzincan'da geniş caddelerin açıldığı, hem kamu hem de özel yatırımla büyük miktarlarda iki veya dört odalı modern evler inşa edildiği yazılmaktadır.

4 PRO/FO 371/72540/X3223, s. 2.

5 Agb., s. 3.

Köy ulaşımında hâlâ öküz arabası ve at gücüne bağlı olunmasına rağmen, ovadaki köylülerin tren yoluna kolay erişimi olduğuna dikkat çeken gizli İngiliz raporu, bölgede çok fazla olmasa da Amerikan motosikletlerine ve Chevrolette marka kamyonetlere rastlanıldığını belirtmektedir. Amerikan araçları Türkiye'de Truman doktrini çerçevesinde başlatılacak olan Marshall yardımı ile hissedilir şekilde artacaktır. Ancak İngiliz diplomat, Anadolu'daki küçük köy ve kasabalar arasında artan trafikten ve pek çok belediyenin İstanbul'a yolcu taşıyacak otobüsler sağlamak konusunda görüşmeler yaptığını gözlemledikten sonra şu tespiti yapmıştır: "Türkiye'ye finans sağlanır ve İngiltere'den gerekli ihraç olursa, şüphesiz ki Anadolu'nun içlerinde arabalarla ulaşım için kayda değer bir pazar oluşacaktır." [6]

2. Bir Anadolu Kasabasındaki Günlük Yaşam

1947 yılının Anadolu'sunda askeri ve ekonomik tespitler yapmanın yanı sıra gizli İngiliz Raporu, o günlerin taşra hayatı hakkında da kıymetli bilgiler sunuyor:

> Belediye otelinde geçirilen günler, Anadolu kasabasındaki yaşam şartları hakkında bir fikir veriyor. Tıpkı depremden sonraki Erzincan'daki evler gibi tek katlı olan Belediye oteli temiz ve düzenli tutulmakta ve yataklar gecesi 1,25 TL'dir. Eğer bir yolcu bir oda tutmak isterse, üç ya da dört yatağın parasını ödemek zorunda, yani oda parası değil yatak parası alıyorlar. Bu taşra otellerinde Türk kadınlarının kalması uygun görülmediğinden, erkekler kalıyor. Kadınlar ise seyahat ettiklerinde taşradaki arkadaşlarında kalıyorlar. Yolcular; küçük memurlar, tüccarlar, ziraat ürünleri ihraç edenler, öğrenciler, köylüler ve subaylardır. Onlar, daima rahatlığı göz önüne alan, ilkel şartlarda yaşayan insanların iyi huylarına sahipler. Belediye otelinin yanında misafirlerin ve ahalinin kahve veya çay içeceği, tavla oynayabileceği, radyo dinleyebileceği bir kahve vardır. Çoğunluk akşam 10'da yatar. Türkler seyahat ederken ya tevazu ya da sıcak olma isteğinden dolayı alt çamaşırlarını/içlik nadiren çıkarırlar bunun üzerine pijama giyerler. Kalabalık yolcular iki veya üç kişilik odalarda uyurlar, pencereleri kapatıp kapılarını açık tutarlar. Bu küçük otellerde Türklerin genellikle el yıkama ve tuvalet sırası olur, burada yine İngiliz deniz kıyısı otellerinde kızgınlıkla sıra bekleyen İngilizlere örnek olabilecek şekilde mükemmel tavırlar görülüyor. Yabancı birini gördükleri zaman buyurun deyip kenara çekilirler. Muhtemelen haftada iki gün hamama giderler. Pazar olduğu iki günde, yani pazartesi ve salıları Erzincan'ı ziyaret eden Türkler pazar alışverişi ile ilgilenirler veya diğer küçük resmi işlerle uğraşırlar. Öğleden sonra erkek nüfusu lokantalarda buluşur, buralarda çorba, koyun, kebap, ızgara vs. servis edilir. Yiyecek işleri genellikle yazın bahçede, kışın evde kullandıkları mangallarda yapılır. Yemeklerden sonra tavla kaçınılmazdır. Türk sokaklarında bu tavla sesleri sık duyulur. Geceleyin her yerden radyolarda çalan kederli Türk müziği duyulur. Bu bölgelerdeki Türklerin çok azı haberlere ilgi duyar. [7]

6 Agb., s. 3.

7 PRO/FO 371/72540/X3223, s. 4.

Raporda birkaç defa Türklerin siyasi haberlerle ve Ankara'daki gelişmelerle ilgilenmedikleri ifade edilmektedir. Bu ilgisizlikten ziyade halktaki daha büyük demokratik değişim beklentisi ile irtibatlı olsa gerektir. Nitekim Muhiddin Birgen 12.09.1947 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Hayale Kapılmayalım" [8] başlıklı yazısında yeni bir kabine kurulması ile her şeyin değişmeyeceğini, çünkü demokrasinin ve hürriyetin gelmesi için esaslı değişikliklerin yapılması gerektiğini ve bu değişikliklerin yine aynı partinin üyeleri tarafından yerine getirilemeyeceğini belirtiyordu. [9] Halbuki Ankara'da yaşanan kabine değişikliği uzun yıllardır Tek Parti olarak ülkeyi yöneten Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi içindeki hükümet değişikliğinden ibaret idi. Anadolu'nun daha büyük değişmeler ve gelişmeler beklediğinin İngiliz diplomat tarafından fark edilemediğini düşünüyoruz. [10]

3. Bir Türk Taşra Treni

Anadolu hakkında gözlem yapma maksadıyla yapılan gezi neticesinde hazırlanan raporda coğrafi tasvirler de geniş yer tutmaktadır. Dönemin şartları, imkân ve araçlarının da görülebilmesi bakımından Anadolu'nun yakın sosyal tarihine dair aşağıdaki bilgiler rapordan alınmıştır:

> Ağır bir nakliye treni bizi Erzincan-Divriği rotasında 8 saatte 179 km götürdü. Sayısız tünellerin gözlem yapmayı zorlaştırdığı bu rota, Fırat vadisini izliyor. Dağların güney yakasında dik Munzur tepeleri var. Bazıları 10.000 fiti aşan kayalık tepeler ve dağcılar için hala bakir yerler. Doğudan batıya kuzey sırası, Kara veya Karlı, Diş Taş ve Deli ve Bey dağları, her bir tepe 8.000 ve 9.000 fit yükseklikte. Nakliye treninin 1/3'ü, çuvallarıyla birlikte köylülere ve bir sıra da subaylara ayrılmıştır. Anadolu'nun ırksal yapısını gözlemek ilginçti. Bana 40 yıldır görevde olan yaşlı bir jandarma albayı eşlik ediyordu. Beyaz kısa kesilmiş saçları, mavi gözleri, Türk hizmetinde çalışan Çerkezlerin karakteristik yapısındaydı. Karşımdaki, kırmızı yüzlü ve Gürcü suratlı genç süvari subayı, Anadolu'da hiç de az olmayan Müslüman Gürcülerdendi. Yolda trene binen köylüler, antropologlar tarafından "Armenoid" olarak tanımlanan, sıklıkla büyük burunlu, yassı başlı, belki de Hitit ve Asur zamanlarına kadar giden, Ermeni öncesi topluluklara ait kişilerdir. [11]

4. Jandarma Teşkilatı, Köylüler ve Elitler

Raporda jandarma albayının Kemaliye'den önce trenden indiği, dağlardaki jandarma devriyelerini denetlemek için önünde daha 10 günlük at yolculuğu olduğu, köylülerle ilişkisinin

8 Muhittin Birgen, "Hayale Kapılmayalım", *Cumhuriyet*, 12.09.1947.

9 Barış Övgün, "1947: Uluslararası İç Politika", s. 855.

10 Bahsedilen dönemde hükümette görev alan bir bakanın hayatı üzerinden siyasal gelişmelerin incelendiği bir çalışma için bk. Meral Balcı, *Sıradışı Bir Politikacı Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri,* İstanbul 2015.

11 PRO/FO 371/72540/X3223, s. 8.

yumuşak ve babacan, diğerleriyle olan ilişkisinin ise saygılı ve dostane olduğu belirtilmektedir. İngiliz diplomat şöyle demektedir:

> Bu seyahat boyunca jandarmalar hakkındaki gözlemlerim, İstanbul gazetecileri tarafından bu kolorduya karşı şu an yürütülen kampanyanın bir dayanağının olduğuna inanmamı güçleştiriyor. 16 milyon erkek ve hür köylü bir nüfus ki, bunların çoğunun güçlü tutkuları var ve içkiye bağımlılar. Bunların jandarmalar ile aralarında anlaşmazlıklar olduğuna inanmak zor. Zaptiyeler/jandarmalar, kırlık alanda, yalnız veya tek seyahat eden izole edilmiş görev yerlerinde aileleriyle yaşayan köylülerdir. Eğer köyde onlara karşı fikir oluşursa, hayatlarını zor devam ettirirler. Taşra zaptiyeleri ile ilgili gazeteci eleştirmenlerin bilgisi, İstanbul-Ankara yataklı treninin penceresinden izledikleri köy hayatı ile sınırlıdır. İstanbul elitlerinin Anadolu taşrası hakkındaki cahilliği ve onlara karşı antipatisi bilinen bir vakadır. Ne zaptiyeleri ne de köylüleri bilirler ve ne de patates ile turpu ayırt edebilirler. [12]

5. Konukseverlik

Türklerin en meşhur milli özelliklerinden birisi de, konuksever olmalarıdır. Bu acaba sadece bir övünmeden ibaret midir, yoksa en azından 1947 Türkiye'sinde bir karşılığı var mı diye merak edip söz konusu rapora bir de bu gözle baktık. Raporda buna ilişkin birtakım tespitler olduğunu söyleyebiliriz. İngiliz diplomatın konukseverlikle ilgili sözleri şöyledir:

> Sabah 2.30'da Divriği'ye vardığımızda, yaşlı belediye başkanı ve diğer memurlar tarafından seyahat eden yabancılara gösterilen geleneksel konukseverlik ile ağırlandık. Hiçbir arabanın olmadığı, sadece kiralık atların olduğu dağlık kasabada bizim için hazırlanmış, küçük, fakat temiz yöre oteline gittik. [13]

6. Divriği'deki Ulu Cami: Türk Kırsalındaki Kültür

Bugün Sivas şehrine bağlı bir ilçe olan Divriği hakkında da İngiliz gizli raporunda bilgiler verilmektedir. Anadolu Selçuklu mimarisini en iyi yaşatan anıtlar arasında olan Divriği Ulu Camii hakkında 13. asrın ortalarında, aslında Selçuklu İmparatorluğu'nun Moğol istilasıyla çatırdadığı son yılda inşa edildiği bilgisi verildikten sonra şöyle denilmektedir:

> Bu caminin kendine has süslü sanatı Anadolu'nun orta çağlarda iç içe geçmiş olan kültürünün zengin akımını göstermektedir. Erzurum, Tokat ve Sivas'taki Selçuk anıtlarıyla Divriği'deki Ulu Cami, hafif bir Hint sanatı yansıması göstermektedir. Aynı zamanda

12 Agb., s. 8.
13 Agb., s. 9.

> Kafkasya'da çok kullanılan üst üste geçmiş şekiller ve sevimli kuş oymaları, Bagrati'lerin (Yahudi olan Ermeni topluluk) diyarındaki sayısız Gürcü Prensesleri tarafından Selçuklu sanatına tanıtılan Gürcü etkisini yansıtır. Diğer ilginç/tuhaf özellik, aynı dönemin İngiliz Gotik kiliselerinde bulunan güneş disklerinin aynen bu camide kullanılmış olmasıdır. Haçlı seferleri boyunca bu genel konseptin yayılması, bu olguyu açıklayabilir. [14]

1947 yılında yazılan bu raporun bir başka önemli tespiti ise Avrupa'nın Anadolu'da ihmal ettiği ya da görmezden geldiği bir yönüyle ilgilidir. Bu raporda "Anadolu'daki Müslüman taşra kültürü orijinalliği ve karakteri Avrupalı seyyahlar tarafından tamamen yok sayılan ve tarihçilerin şimdiye kadar Bizans ve Ermeni çalışmalarının etkisi altında yazmış olduğu bir tarih sayfasıdır." [15] denilerek belirtilmektedir.

7. Reşadiye'de Bir Han

Türkiye her ne kadar büyük modernleşme çabasına uzun zaman önce girmiş olsa da Anadolu'da hayat şartları ve tarzları çok hızlı değişmemiştir. Yollar, güzergâhlar ve bu hatlardaki konaklama alışkanlıkları 1950'1erde başlayan karayolu hamlesi ve motorlu taşıtların yaygınlaşması ile değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla bu gezinin yapıldığı ve yazıldığı 1947 yılında hâlâ geleneksel yol ve yolculuk alışkanlıklarına tanık olunduğu anlaşılıyor. Raporu kaleme alan diplomat da bu durumun farkında ve şunları yazıyor:

> Saat 19.00'da geçeyi geçirmek için Reşadiye'de durduk ve bir handa kalacak yer bulduk. Yerler temiz, fakat ilkeldi. Han, Niksar'daki pazara giden köylüler içindi. Böylelikle asırlar boyunca çok az değişmiş olan kırsal seyahat şekillerini gözlemleme fırsatı bulmuş olduk. Seyahat edenler kendileri için küçük bir odada bir yatak için bir lira ödemeye hazır, fakat cimri köylülerin çok azı böyle gereksiz bir konfora para ödemek isterdi. Odun ve at arabasının konulduğu hanın bahçesinde kıvrılıp yatıyor, kendi yiyeceklerini büyük mutfakta pişiriyorlardı. Belediye başkanı, bizi yemek ve kahve ikramıyla ağırladı. [16]

8. Niksar-Tokat-Amasya Üçgeni

"Kelkit'in dar vadisinden çıkıp, Anadolu'nun daha iyi bilinen bölgelerinden biri olan verimli Niksar diyarına girdik" [17] diyen İngiliz diplomat, klasik zamanlardan beri bu bölgenin, şehirleriyle ünlü olduğunu söyledikten sonra, Niksar, Tokat, Amasya'nın Pontus'un en önemli

14 Agb., s.11.
15 Agb., s. 11.
16 Agb., s. 16.
17 Agb., s. 18.

şehirleri olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Sinop, Amasya ve Samsun'un diğer önemli şehirler olduğunu, Amasya'nın zengin tarihinden bahsederek en ünlü Romalı kumandanlar olan Sezar, Pompei ve Lucullus'un Kelkit vadisi ve Yeşilırmak'ta sert savaşlar yaptıklarını yazmıştır.

Strabo'nun "doğduğum şehir" diye sevgiyle tarif ettiğinden beri Amasya'nın coğrafyasının çok az değiştiğini söyleyen İngiliz diplomat, bölgedeki Türklerin hâlâ gururla Pontus krallarından söz etmekte olduklarını zikretmektedir.

İngiliz diplomat raporunda Niksar, Tokat, Amasya üçgeninde istikrarlı bir ilerlemenin olduğunu vurgulamış, daha iyi haberleşme koşullarıyla halk sağlığı ve eğitimin geliştiğini ifade etmiştir. Ayrıca, "zirai üretimde modern tarım metotlarının uygulanması ve pazarlama ile doğal endüstri tanıtılıp Türk köylüsünün dillere destan verimliliğini artırmasına hız verilecektir" [18] denilmiştir.

9. Tudor Pazarı Havasında Bir Şehir Tokat

Raporda Orta Anadolu'da tarihi bir şehir olan Tokat'tan şöyle bahsedilmektedir:

> Amasya'dan Sivas'a giden yol üzerinde, Yeşilırmak vadisinde Tokat şehri uzanır. Şehirde hâlâ 1939 depreminin etkileri görülmektedir. Burada İngiltere'deki Tudor pazarının havası var. Asılı saçaklarıyla kerpiç ve ahşaptan yapılmış evler, geniş ve konforludur. Çoğu iyi inşa edilmiştir ve Ankara'nın eski malikaneleri veya yeni Ankara'nın villalarıyla karşılaştırılabilir. [19]

10. Turhal

Diplomat, Tokat şehrinin kazası olan Turhal hakkında şu izlenimlerini paylaşmaktadır:

> Tokat'tan Amasya'ya giden muhteşem yol, Yeşilırmak'ın 20 mil kuzeyini izler. Vadi/Tokat ovası, Kazova'ya kadar yavaş yavaş genişler -burada altı mil genişlik var- Turhal'a yaklaştıkça daralır. Tren yolu boyunca bu garip kasabanın batısında, şeker tekeli büyük bir fabrika kurmuştur (1945'te Ticaret Bakanı Mr. Lomax tarafından ziyaret edilmiş). Yöneticilerin villaları, işçi konutları ve yardım kurumları, müstakil bir toplum oluşturmuş. Şeker fabrikası, Türk kırsalının modernleşmesi için yapılan planlamada çarpıcı bir mükemmellik oluşturmuş ve Amasya ve Tokat vilayetlerindeki birçok köylüye zenginlik getirmiştir. [20]

18 Agb., s. 20.
19 Agb., s. 19.
20 Agb., s. 19.

11. Amasya

Amasya halkını cevval ve hayat dolu bulan İngiliz diplomat, kuru ve güneşli iklimiyle savaştan önce İtalya'nın kazalarında görülebilecek ucuz yaşamın atmosferinin Amasya'da olduğunu söylemektedir. Osmanlı tarihinin ve yakın zamanda Kemalist İhtilal'in bir parçası olduklarından dolayı Amasyalıların gurur duyduklarını ifade eden diplomat, "Yaşam, çağdaş şehir camiasının ne yaptığını bilen halinden ziyade, eski taşra edasında bütünüyle demokratik. Hayat, düşük seviyeli siyasi kulüplerin, hamamların çevresinde dönüyor. Kaza merkezinin önde gelen kahvehanesi gelip giden köylülerle, türlü türlü alışverişlerle ve gelişen dünyanın dedikodusuyla dolu." [21] diye yazmıştır.

12. Britanya'ya Karşı Tutum

İngiliz diplomatın hazırladığı raporda son bölüm Anadolu'da Britanya'ya karşı nasıl bir algı olduğuna dairdir. Bugün de hemen her ülkenin bir başka ülkedeki algısı üzerine çok çeşitli ölçümler yapılmaktadır. Ama 70 yıl önce Anadolu'da bunun ölçülmesi biraz daha zor olsa gerektir. Diplomatın bu zorluğu yüz yüze görüşme yöntemi ile aşmaya çalıştığı anlaşılıyor. Raporda şöyle denilmektedir:

> Erzincan'daki İngiltere sergisinin muhteşem resepsiyonunun ardından, gittiğimiz her yerde büyük sıcakkanlılıkla karşılandık. Ancak her yerde Sovyetlere karşı hasımlık gözlendi. Bunun nedeni, Komünizme duyulan güçlü nefret ve korkudan ziyade Sovyet genişlemesi tehdidiydi. İngilizler, Amerikalılara tercih ediliyor gibi gözükebilir, ancak bu izlenim Türklerin doğal nezaketinden kaynaklanıyor da olabilir. Burada İngilizce öğrenmeye yönelik bir arzu var. İngilizceyi zar zor konuşabilen Türk öğretmenlerin sağladığı imkanlarsa nadir. Britanya Konsolosluğu temsilcisinin Samsun'dan ayrılışı, Merzifon'da genel bir üzüntü yarattı. Gıda ve gerekli takas olanaklarının bulunması halinde, Türk vilayetlerinde Britanya ihracatı için (tarım araçları ve aksesuarları, kimyasal gübre, böcek ilacı ve ev içi tüketim için çeşitli kalemler) iyi bir pazar mevcut. Amerikan kamyonları (Chevrolet) oldukça görünür durumda ve çiftçiler motosikletler kullanıyorlar. [22]

13. Britanya Propagandası

Raporda Britanya propagandasından da bahsedilmektedir. Britanya Bilgi Bürosu'nun Anadolu Ajansı'na ve Ankara Radyosu'na temin ettiği birçok kalem aracılığıyla doğrudan, Britanya Bilgi Bürosu'ndan çıkıp büyükşehir basınında ve yerel basındaki baş makalelerde görünen bilgilerin de

21 PRO FO 371/72540/X3223, s. 19-20.

22 Agb., s. 21-22.

dolaylı olarak bu bölgelere ulaştığı kaydediliyor. [23] Aynı raporda arada sırada yapılacak doğrudan iletişimin, telgraf, telefon veya gazete ile yapılan propagandadan daha yararlı olduğunun açık olduğu belirtilmiştir. Yine raporda, Britanya Uluslar Topluluğu Sergisi'nin kış boyunca Samsun, Merzifon ve Amasya'ya gönderilmesi önerilmekte, Britanyalı bireylerin ilginç ve önemli bir bölgeyi ziyaret etmeleri için başka fırsatların çıkmasının ümit edildiği söylenilmektedir. [24]

Sonuç

İngiliz diplomatın hazırladığı ve gizli ibaresi ile Londra'daki Dışişleri Bakanlığına gönderilen raporda yer alan sonuç bölümünde sadece iki hafta süren bir yolculuktan önemli sonuçlar çıkartmanın zor olduğu hatırlatıldıktan sonra köy hayatına dair yapılan gözlemlerin verimli olduğu ve memur ve köylülerle yapılan sohbetlerden faydalı bilgiler alındığı kaydedilmektedir.

> Raporda ulaşılan sonuçlar şöyle sıralanabilir:
>
> 1. Bilhassa Refahiye ve Reşadiye gibi yoksul yerler haricinde, koşullar, Muhalefet sözcülerinin ve gazetelerin inanmamızı istediğinden daha başarılı ve halk arasında görüş ayrılığı daha azdır.
>
> 2. Ziyaret edilen bölgelerde Demokratik Parti'nin şu ana dek neredeyse hiç faaliyet göstermediği doğrudur, ancak Demokrat Parti Amasya ve Merzifon'da epey güçlü temsil edilmektedir. Bu iki kaza Samsun'daki canlı muhalif hareketlere ulaşılabilir durumdadır.
>
> 3. Nüfusun tüm kesimleri, biz Erzincan'da iken açıklanan Hükümet değişimine yalnızca gelişigüzel bir ilgi gösterdi.
>
> 4. CHP'nin sözde "aşırılıkçılarının" merkezdeki ve doğudaki vilayetlerde kuvvetli bir biçimde temsil edildiği izleniminden kaçmak zordur. Otuzlu yaşlarda zeki bir adam olan Amasya valisi, değişime ve siyasi fikre (siyasi fikir satıcılığına) dikkatle ve şüpheyle yaklaşan yaşlı köylülerin, köylerdeki ve küçük taşralardaki etkisinin kuvvetli olduğunu doğruladı. Buradaki yaşlı erkekler hâlâ hanelerine hükmediyor ve oğulları, babalarına karşı çıkma cesareti göstermeden onlar ölene dek yıllarca bekliyorlar. (Raporun bu öngörüsü doğru çıkmamıştır.).
>
> 5. Turhal'da görüldüğü gibi daha kolay ulaşım ve yerel sanayileşme gibi yeni etkiler, görüş değişikliğine neden olabilir, fakat süreç yavaş olacaktır. [25]

---

23 Belki bahsedilen iş birliğinin neticesinde geçilen bir haber örneği; İngiliz haber ajansı Britanova'nın haberine göre, Türkiye'ye 23 milyon İngiliz Lirası tutarında Amerikan silahı yollanacak ve bundan başka da Türk ordusu için 2 milyon İngiliz Lirası daha harcanacaktır (*Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1947). Aktaran Barış Övgün, "1947: Uluslar arası İç Politika", s. 865.

24 PRO/FO 371/72540/X3223, s. 22.

25 Agb., s. 21-22.

KAYNAKÇA

Arcayürek, Cüneyt, *Açıklıyor 1 Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*, Ankara 1983.

Balcı, Meral, *Sıradışı Bir Politikacı Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri,* İstanbul 2015.

Birgen, Muhittin, "Hayale Kapılmayalım", *Cumhuriyet*, 12.09.1947.

Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul 1992.

The Public Record Office (PRO) Foreign Office (FO) 371/72540/X3223.

Övgün, Barış, "1947: Uluslararası İç Politika", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940-1949*, ed. Birgül Ayman Güler, Ankara 2008.

Ek. 1: Orijinal raporun ilk sayfası

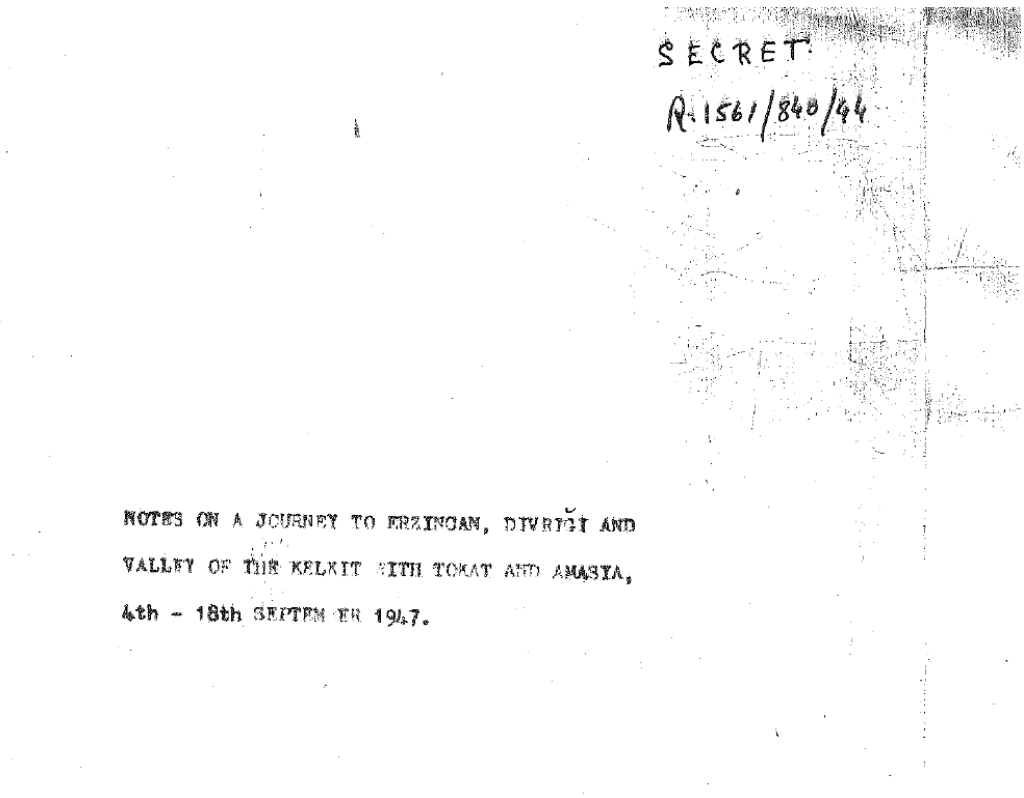
SECRET

R 1561/840/44

NOTES ON A JOURNEY TO ERZINCAN, DIVRIĞI AND VALLEY OF THE KELKIT WITH TOKAT AND AMASIA, 4th - 18th SEPTEMBER 1947.

Ek. 2: Raporun sonunda yer alan, bölgedeki nüfus dağılımını gösteren istatistik tablolarının orijinalleri

STATISTICAL TABLE I.

	Quinet, 1890.		Percentage Minorities.	Türkiye Yilligi, 1947.	Percentage Decline.
ERZINCAN Town.	Moslems	15,000			
	Armenians	7,500			
	Greeks	200			
	Others	300	34.78%		
	Total	23,000		13,000	43.5%
Merkez-kaza. (including town).	Moslems	43,583			
	Armenians	13,962			
	Greeks (sic)	192	23.35%		
	Others	1,437			
	Total	59,174		58,364	1.37%
KEMAHIYE Kaza.	Moslems	22,869			
	Armenians	837	8.26%	Town. 922.	
	Greeks	1,221			
	Total	24,927		Total for kaza. 23,390.	6.17%.
KEMAH kaza.	Moslems	14,547			
	Armenians	3,503		Town 1,975.	
	Greeks	189	22.9%		
	Others	633			
	Total	18,872.		Total for kaza 18,096.	4.11%
DIVRIGI kaza. (Su)	Moslems	24,520			
(Shi'a)	"	12,261		Town. 6,808.	
	Armenians	6,081	20.7%		
	Greeks	4,045			
	Total	48,901		Total for kaza. 34,500.	29.75%

STATISTICAL TABLE II.

	Quinet, 1890.		% of Non Moslems	Türkiye Yilligi, 1947.		Percentage Increase.
NIKSAR (Su) kaza. (Shi'a)	Moslems	10,450		Town.	6,908	
	"	5,225.		Kaza	31,737	
	Armenians	3,891	25%			
	Greeks	1,334				
	Total	20,900.		Total	38,645	84.9%
TOKAT Merkez (Su) Kaza (Shi'a) (includ. Turhal)	Moslems	41,250		Tokat Town.	20,153	
	"	20,625		Merkez kaza.	42,765	
	Armenians	15,466		Turhal town	8,265.	
	Greeks	5,159	25.4%	" kaza.	34,188.	
	Jews	400				
	Divers	40				
	Total	82,940		Total	105,371	27%.
AMASYA Merkez. (Su) Kaza. (Shi'a)	Moslems	32,000		Town.	15,344.	
	"	16,000		Merkez kaza.	62,457.	
	Armenians	12,640	24.6%			
	Greeks	3,000				
	Total	63,640		Total	77,801	22.2%
MERZIFON. (Su) (Shi'a)	Moslems	16,000		Town.	16,837	
	"	8,000		Kaza.	23,191	
	Armenians	5,820	22.6%			
	Greeks	1,200				
	Total	31,020		Total	39,228	26.5%

Ek. 3: İstatistik tablolarının tarafımızdan yapılan tercümeleri

İSTATİSTİK TABLOSU 1

Cuinet, 1890			Azınlık Yüzdesi	Türkiye Yıllığı 1947		Düşme Yüzdesi
Erzincan	Müslüman	15,000	% 34.78	13,000		% 43,5
	Ermeni	7,500				
	Rum	200				
	Diğer	300				
	Toplam	23,000				
Merkez	Müslüman	43,583	% 23,35	58,364		% 1,37
	Ermeni	13,962				
	Rum	192				
	Diğer	1,437				
	Toplam	59,174				
Refahiye	Müslüman	22,869	% 8,26	Kaza	922	% 617
	Ermeni	837				
	Rum	1,221		Toplam	23,390	
	Toplam	24,927				
Kemah	Müslüman	14,547	% 22,9	Kaza	1,975	% 4,11
	Ermeni	3,503				
	Rum	189				
	Diğer	633		Toplam	18,096	
	Toplam	18,872				
Divriği	Müslüman (Sünni)	24,520	% 20,7	Kaza	6,808	% 29,75
	Müslüman (Şii)	12,261				
	Ermeni	6,081				
	Rum	4,045		Toplam	34,500	
	Toplam	48,901				

İSTATİSTİK TABLOSU 2

Cuinet, 1890			Azınlık Yüzdesi	Türkiye Yıllığı 1947		Artış Yüzdesi
Niksar	Müslüman (Sünni)	10,450	% 25	Merkez	6,908	% 84,9
	Müslüman (Şii)	5,225				
	Ermeni	3,891		Kaza	31,737	
	Rum	1,334				
	Toplam	20,900		Toplam	38,645	
Tokat	Müslüman (Sünni)	41,250	% 25,4	Tokat merkez	20,153	27
	Müslüman (Şii)	20,625		Tokat kaza	42,765	
	Ermeni	15,466		Merkez	8,265	
	Rum	56,159				
	Musevi	400		Kaza.	34,188	
	Diğerler	40				
	Toplam	82,940		Toplam	105,371	
Amasya	Müslüman (Sünni)	32,000	% 24,6	Merkez	15,344	% 22,2
	Müslümin (Şii)	16,000				
	Ermeni	12,640		Kaza.	62,457	
	Rum	3,000				
	Toplam	63,640		Toplam	77,801	
Merzifon	Müslüman (Sünni)	16,000	% 22,6	Merkez	16,037	% 26,5
	Müslüman (Şii)	8,000				
	Ermeni	5,820		Kaza	23,191	
	Rum	1,200				
	Toplam	31,020		Toplam	39,228	